

Е. Пионтковская, ассист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина,
ORCID ID 0000-0003-4925-2834

РЕЗУЛЬТАТЫ ЭМПИРИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ АКТИВНОСТИ ЛЮДЕЙ ПОЖИЛОГО ВОЗРАСТА

Проанализированы основные подходы к трактованию социальной и общественной активности людей пожилого возраста. Освещены основные результаты эмпирического исследования факторов общественной активности людей пожилого возраста, определены социально-психологические факторы повышения и снижения такой активности. Раскрыто психологическое содержание позиций людей пожилого возраста по отношению к общественной активности. Очерчены пути дальнейшего использования полученных результатов.

Ключевые слова: социальная активность, общественная активность, люди пожилого возраста, факторы активности.

O. Piontkivska, assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-4925-2834

THE RESULTS OF EMPIRICAL RESEARCH OF SOCIETAL ACTIVITIES OF ELDERLY PEOPLE

The article analyzes the basic approaches to the definition of social activity of the elderly, provides definition of societal activities of elderly people. Examples of societal activities of elderly people are presented and the feasibility of such activity for this social group is grounded. The sample and research tools are described. The main results of the empirical research of factors of societal activities of elderly people are highlighted. To reveal the psychological content of the positions of the elderly in relation to societal activities. It has been established that elderly people can take fundamentally different positions on societal activities – the consumer of social influences and services (societal inactive); and the active subject of social action (societal active). The description of the psychological characteristics of these two groups of the elderly is given. Socio-psychological factors of increase and decrease societal activities of elderly people are determined. It is proved that participating in societal activities is influenced by such psychosocial characteristics: structure of value orientations of the individual, type of orientation, presence of social interests, degree of satisfaction needs, the sense of social support, the level of self-esteem. With the help of regression analysis, the most significant determinants of the activity of the elderly have been identified. According to the results of factor analysis, 8 factors (4 for societal active elderly people and 4 for societal inactive elderly people) have been identified. This factors are reveal the content of the factors of social activity of active and inactive elderly people and reflect the types of elderly people. The ways of further using the obtained results are outlined. Based on the received data, a program of social and psychological support for the societal activities of the elderly has been developed.

Keywords: social activity, societal activities, elderly people, factors of activity.

УДК 364.4-054.73:303.09(477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/3-1/4>

О. Федоренко, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ
ORCID ID 0000-0002-0316-9894

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ГРОМАДУ

Розглянуто проблему соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючу громаду, останні дослідження із зазначеної проблематики, уточнено зміст і структуру процесу інтеграції ВПО. На основі методологічного аналізу розроблено теоретичну модель соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громаду, що складається із чотирьох компонентів: соціально-психологічного, культурно-комунікативного, соціально-економічного та соціально-політичного.

Ключові слова: соціальна інтеграція, внутрішньо переміщені особи, приймаюча громада.

Вступ. Проблема масової внутрішньої міграції всередині країни залишається актуальною вже четвертий рік. Настільки ж актуальною залишається й проблема входження внутрішньо переміщених осіб у життя приймаючої громади. Як зазначається у більшості досліджень, основними факторами, що впливають на успішне включення переселенців у життя на новому місці проживання, є житло, можливість працевлаштування та доступність медичних і освітніх послуг [1]. Звісно, задоволення базових потреб є визначальним фактором успішної адаптації індивіда до нових соціальних умов, водночас важливим чинником реадптації ВПО є ефективне використання наявного людського потенціалу переміщених осіб (інтелектуального, професійного, демографічного тощо) з одночасним віднаходженням способів самоактуалізації осіб у новому середовищі. У цьому сенсі важливо говорити не просто про пристосування чи адаптацію мігрантів до нових умов проживання, а про соціальну інтеграцію як базову психосоціальну технологію і практику соціальної роботи.

Фундаментальне визначення інтеграції представлено в роботах Т. Парсонса, під якою він розумів "такі структури і процеси, за допомогою яких відношення між частинами соціальної системи – людьми, які грають ті чи інші ролі, колективами і компонентами нормативних

стандартів – упорядковуються способом, який забезпечує гармонійне їх функціонування у відповідних зв'язках один з одним у системі" [2]. Звідси інтеграція, яка базується на встановленні гармонійного балансу між прибулими громадянами й місцевою громадою, здатна убезпечити явища соціальної напруги, сприяти успішному соціально-економічному розвитку місцевих громад, становленню громадянського суспільства загалом.

Постановка завдання. Попри численні дослідження, що проводяться наразі в Україні (соціологічні, психологічні, демографічні тощо), недостатньо вивченими залишаються умови інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. На нашу думку, це гальмує системне розв'язання та прогнозування проблем соціальної інтеграції на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, а також процес розробки оптимальної соціальної політики щодо мігруючої особистості. Виходячи із цього, **метою статті** є аналіз наукових досліджень за даним напрямом і розробка теоретичної моделі інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громаду.

Стан дослідження. Поняття "інтеграція" та "соціальна інтеграція" – предмет дослідження в багатьох галузях знань, зокрема психології, соціології, економіці, соціальній політиці, соціальній роботі тощо. Демографічний аналіз ситуації засвідчує, що станом на 6 серпня 2018 р. на

обліку перебувають 1516237 переселенців з окупованих територій Донецької, Луганської областей та АР Крим (за даними Міністерства соціальної політики України) [3]. Масове переселення та зростання кількості інтегрованих ВПО загалом впливають на демографічну ситуацію в країні. За результатами опитувань 25 % ВПО не збираються повертатися додому, тоді як 50–78 % (за різними даними) хотіли б повернутися після війни, лише 16–18 % хотіли б повернутися, навіть якщо умови на невідконтрольованих територіях не зміняться. Також виявлено, що ВПО, які проживають у найближчих населених пунктах від проведення бойових дій, мають вище бажання повернутися [4].

Дослідження щодо короткотермінових планів ВПО вказують, що в найближчі три місяці 77 % людей залишаться в поточному місці проживання, лише 3 % ВПО планують повернутися додому протягом наступних трьох місяців, 2 % – налаштовані на переїзд до України, а 0,4 % – виїхати за кордон [5]. Також 17 % не можуть відповісти на запитання про свої плани на наступні три місяці, що може свідчити про високий рівень невизначеності та ненадійності життєвих перспектив і умов проживання внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Різні дані фігурують у результатах досліджень стосовно кількості інтегрованих вимушених переселенців – від 33 до 68 %. Опитування міжнародної організації з питань міграції (IOM) у червні 2017 р. показало 68 % інтегрованих внутрішніх переселенців проти 56 % у березні 2017 р. Натомість опитування Міжнародного фонду IFES показало цифру в 60 %, а Світовий банк – лише 33 % [5].

В Інституті демографії та соціальних досліджень НАН України було опубліковано дослідження О. Балакіревої, у якому визначалося, що лише 59 % опитуваних із вимушених переселенців почуваються комфортно у приймаючій спільноті. Така ситуація зумовлюється невідповідністю очікувань між місцевою громадою та новоприбулими громадянами, а також недостатньою спільною участю останніх [6].

Реагуючи на виклики наявної ситуації, було створено Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб України, завданням якого є формування та реалізація державної політики у сфері відновлення та розбудови миру на постраждалих унаслідок конфлікту територіях і реінтеграція тимчасово окупованих територій України [7].

Натомість правові аналітики БФ "Право на захист" А. Бондаренко, К. Карагяур, досліджуючи стан адаптації та інтеграції ВПО в Харкові та Харківській області, визначили, "що основними проблемами, які перешкоджають інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеву громаду, є відсутність як на державному, так і на місцевому рівні профінансованих програм інтеграції ВПО, які б передбачали розв'язання житлових питань та працевлаштування, а також брак інформації у ВПО про ті програми та можливості, що вже надаються через органи державної влади та місцевого самоврядування, і відсутність повноцінної комунікації з органами державної влади та їхніми представниками" [8]. Тієї ж думки дотримується й українська дослідниця О. В. Макарова, яка вважає, що актуальна ситуація зумовлює необхідність прийняття програм щодо соціальної підтримки та адаптації внутрішньо переміщених осіб на територіях їх розміщення, а також заходів протидії можливим негативним соціально-економічним наслідкам для територій-реципієнтів [9]. На її думку, політика щодо ВПО має забезпечити баланс між інтересами місцевих громад і необхідністю створення гідних умов для життя і праці постраждалих осіб.

На думку науковців Агера і Странга, досі немає загального визначення моделі інтеграції мігрантів (пере-

селенців). У дослідженні науковців було використано індуктивний спосіб концептуального визначення того, що насправді є успішною інтеграцією. У структурі інтеграції пропонується десять основних елементів, які формують її загальне розуміння. Авторами запропоновано такі ключові сфери інтеграції: доступ до всіх секторів зайнятості, житла, освіти й охорони здоров'я; припущення та практика стосовно громадянства та прав переселенців; процеси соціального поєднання всередині громади; структурні бар'єри, пов'язані з мовою, культурою та місцевим середовищем [10].

Чимало соціологічних досліджень було присвячено проблемі відносин між внутрішніми мігрантами та приймаючим населенням. У науковій доповіді "Формування та реалізація системи інтеграції ВПО у територіальні громади" (2017) було розглянуто систему заходів для успішної інтеграції ВПО [11].

У 2015 р. були проведені дослідження відносин між приймаючою спільнотою та внутрішньо переміщеними особами. Переважна більшість опитаних (81 %) згодні з тим, що переселенці повинні повернутися додому з першою нагодою, адже вони створюють додаткове навантаження на систему соціального захисту населення, працевлаштування та навчально-виховні інституції. Ставлення до ВПО досить неоднозначне. Це підтверджується тим, що питання про положення переселенців у суспільстві фактично розділилося навпіл. Одна половина респондентів вважає, що вимушені мігранти перебувають у несприятливих умовах через свій статус внутрішніх переміщених осіб. Ще 42,9 % опитаних мають протилежну думку. Більшість людей в Україні ставляться до вимушених мігрантів позитивно або нейтрально [12].

Концептуальну модель інституційного забезпечення інтеграції ВПО було розроблено дослідниками Інституту економіки НАН України під керівництвом О. Ф. Новікової, О. І. Амоші, В. П. Антонюка. У моделі представлені чотири основні групи компонентів, необхідних для успішного включення ВПО в громаду [13].

Отже, фундаментальним є забезпечення базових потреб ВПО, а саме житла, харчування, соціального захисту та соціальних послуг, медичного обслуговування, освіти. Далі йде політична активність ВПО у громаді, що включає відновлення всіх прав ВПО щодо участі в політичному житті країни та забезпечення повноправної участі в місцевому самоврядуванні, розробці, прийнятті та реалізації рішень щодо життя громади. Наступним компонентом є економічна активність ВПО у громаді, що передбачає різні форми залучення трудового потенціалу ВПО до розвитку місцевої громади, такі як розвиток підприємницької активності, підтримка соціального підприємництва й забезпечення гідної праці та зайнятості ВПО. Останнім компонентом у моделі, але не останнім за важливістю, є соціальна взаємодія ВПО та громади. Сюди включені такі складові:

- установлення соціальних зв'язків і комунікацій;
- створення ВПО соціального капіталу в громаді;
- подолання існуючих соціокультурних суперечностей;
- налагодження соціального діалогу;
- розвиток інститутів громадянського суспільства [13].

Психологічний аспект явища соціальної інтеграції ВПО розкривається в роботах Н. О. Максимовської, В. В. Гриценко та В. І. Мукомель.

Зокрема, дослідниця Н. О. Максимовська визначила фактори посилення ціннісно-інтеграційних можливостей і розвиток уміння конструктивної спільної діяльності умовою ефективної інтеграції соціальних суб'єктів (у контексті соціокультурного середовища міста) [14].

На важливість ролі приймаючої громади в процесі організації життя вимушених переселенців у новій ситуації

життєдіяльності вказують дослідження В. В. Гриценко [15], які доводять, що адаптація вимушених мігрантів до нового середовища життя відбувається у три фази:

- Орієнтування – характеризується виявами "культурного шоку", що обумовлюється порушенням або втратою соціальних зв'язків, міжособистісних, професійних і дружніх стосунків; виникненням ускладнень, пов'язаних зі зміною соціального та професійного статусу; зміщенням структури соціальних ролей і порушенням самоідентифікації; нездатністю оволодіти актуальною життєвою ситуацією. На даному етапі адаптаційна діяльність набуває орієнтувального характеру та спрямовується на виявлення ступеня відповідності між очікуваннями та об'єктивною дійсністю.

- Оцінювання – адаптаційна діяльність мігрантів у цей період спрямована на здійснення оцінки нового соціального оточення, насамперед соціо-нормативної сфери та етнокультурних відмінностей приймаючої громади.

- Сумісність – досягнення взаємної відповідності приймаючої громади та вимушених мігрантів. На даному етапі мігранти почуваються більшою мірою пристосованими та інтегрованими в життя нової громади.

Як зазначає В. І. Мукомель, у відносинах між приймаючим населенням і мігрантами вирішальну роль відіграють саме соціально-психологічні та культурні особливості сприйняття групами одна одної. Результатом такої взаємодії в кожному випадку будуть сформовані стереотипи, міфи й навіть фобії [16].

Таким чином, аналіз соціологічних, демографічних, психологічних досліджень дає можливість комплексного бачення проблеми інтеграції ВПО в громаду. Незважаючи на різницю в отриманих результатах, можна констатувати позитивну тенденцію процесу, що актуалізує необхідність розробки моделі соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Виклад основних положень. В аспекті інтеграції внутрішньо переміщена особа – це вимушений мігрант усередині країни, громадянином якої він є. Це людина, яка під тиском обставин вирвана з життєвого та соціального середовища, унаслідок чого позбавлена власності, засобів до існування та належної підтримки. Внутрішньо переміщена особа стає переселенцем уже після того, як поселиться на новому місці для постійного проживання [17].

У міграційному процесі беруть участь дві сторони: одна з них займає активну позицію (мігранти), а інша – пасивну (населення), тобто виникає необхідність у взаємному пристосуванні один до одного шляхом безпосередньої взаємодії. Для більш чіткого та змістовного вивчення досліджуваної проблеми потрібно визначити поняття "приймаюча громада". У статті ми використовуємо визначення Н. С. Зіміної, де зазначається, що це "спільнота людей у природному оточенні, що має географічні, політичні та соціокультурні кордони, з розвиненим спілкуванням усередині спільноти й ознаками солідарності та ідентичності" [12].

У статті дослідників ГО "Чайка" розглянута структура інтеграції, де були виокремлені такі основні компоненти, як житло, робота, вписаність у громаду і відносини з владою як провідні чинники організації життя людини (соціально-психологічна, соціальна інтеграція), розбудова спільного проживання (соціально-економічна і побутова інтеграція).

У роботі запропоновано таке визначення процесу інтеграції: "це ... повне входження ВПО у міцне соціальне, ментальне середовище, у громадське, економічне, культурне життя, у нормальні побутові та трудові умови". Цікавим є запропонований предмет інтеграції,

що розглядається крізь реалізацію потреб людини, у якій через вимушене переселення зруйнувався життєвий простір, де останній розглядається крізь структуру життєвого середовища (житло, робота, безпечна місцевість, сім'я, соціальний захист, здоров'я, освіта тощо) і психологічного та соціального простору. Тому головною сутністю інтеграції є відновлення життєвого середовища людини на новому місці проживання [17].

Аналіз наукової літератури із зазначеної теми дає змогу визначити, що адаптація є процесом інтеграції індивіда в суспільство, яка значною мірою є індивідуальною для кожної людини та визначається її минулим досвідом. Процес пристосування є висхідною точкою інтеграції, на якій вона може або припинитися, або розвиватися далі в продуктивному руслі, зокрема крізь реалізацію внутрішньо переселеною особою власного потенціалу, професійних здібностей, цілей тощо. Інтеграція відізняється від адаптації, під якою ми розуміємо пристосування до приймаючої громади (найчастіше досить поверхневе), знання і поведінку з урахуванням традицій і норм, що є прийнятними для місцевого населення. Якщо процес адаптації передбачає прийняття і пристосування до соціальних норм, то в результаті інтеграції відбувається формування новоутворень, які відповідають потребам індивідуального та групового розвитку.

Соціолог Т. Ф. Маслова у своїх дослідженнях запропонувала трикомпонентну структуру соціокультурної інтеграції, де виділила етапи її проходження переселенцями: попередній, активізуючий, адаптаційний та модифікаційний [18].

Отже, базуючись на вищезазначених дослідженнях, ми припускаємо, що процес інтеграції можна розглядати на трьох рівнях:

1. Низький рівень, або рівень звикання, де індивід частково асимілюється в новій соціальній ситуації переміщення.

2. Середній рівень, або пристосування, де відбувається адаптація до оточуючого середовища без активних дій (пасивна роль суб'єкта дій).

3. Вищий, або повний, рівень інтеграції, який відбувається через засвоєння індивідом нових норм і звичаїв приймаючого суспільства.

Дослідження адаптації вимушених переселенців указують на те, що тільки інтеграція може бути добровільно обраною й успішною стратегією розгортання життєдіяльності в нових умовах проживання, за умови, що основними настановами приймаючої громади є відкритість і толерантність щодо відмінностей, які простежуються у звичках, поведінці, настановах та цінностях корінних і новоприбулих жителів. Основними аспектами даної стратегії є обов'язковий взаємний компроміс і взаємне пристосування, що включає здатність до визнання групами права кожної з них зберігати свої особливості. Стратегія інтеграції вимагає від переселенців адаптації до основних цінностей приймаючого суспільства, а приймаюча група має бути готова трансформувати свої соціальні інститути задля рівноцінного задоволення потреб усіх членів громади незалежно від часової тривалості приналежності до неї.

Після проведення теоретичного аналізу процесу соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб була розроблена схема ситуації інтеграції ВПО в громаду (рис. 1), яка включає:

- 1) групу внутрішньо переміщених осіб, що інтегруються в громаду (їх індивідуально-адаптивні особливості, ресурсні можливості та настанови на інтеграцію);

- 2) сприйняття ситуації інтеграції суспільством (суспільні настанови), соціальну підтримку та готовність населення громади прийняти ВПО;

3) державну політичну підтримку інтеграції ВПО та дії місцевої влади для поліпшення цього процесу.

Таким чином, ми вважаємо, що процес інтеграції є не тільки двостороннім, а також має третю складову – політичну, за умови якої неможливий процес повної

інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючу громаду. Активна участь і взаємодія між сторонами, а також постійний політичний діалог і державна підтримка є важливими умовами процесу соціальної інтеграції.

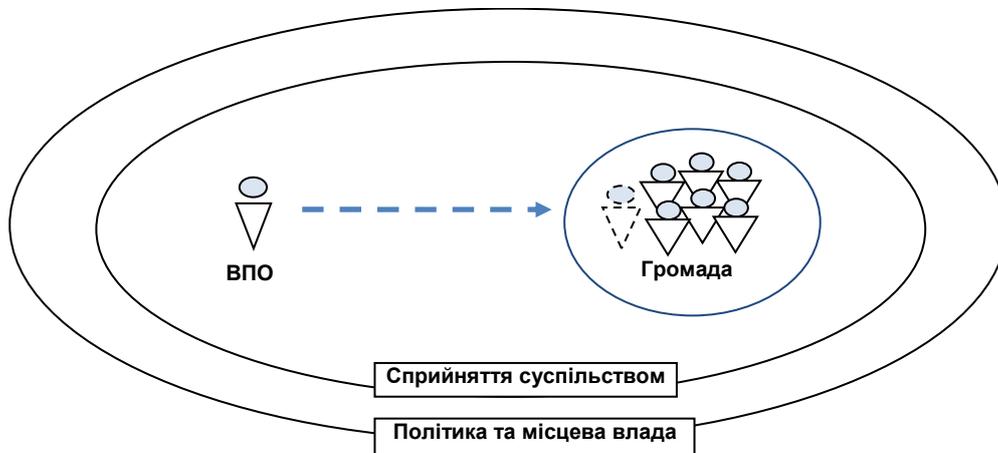

Рис. 1. Схема ситуації інтеграції ВПО у громаді

Ми розуміємо інтеграцію як процес активної взаємодії всіх учасників (переселенців, що інтегруються, і членів приймаючої громади). Тому, спираючись на двобічність взаємозв'язку в діаді "ВПО як суб'єкт інтеграції – приймаюча громада", справедливо можна казати, що інтеграція ВПО в життя громади відбувається за рахунок реалізації їх ресурсних потенціалів:

- людського,
- соціального,
- трудового,
- політичного.

У запропонованій нами теоретичній моделі ми використовуємо структурно-функціональний підхід, де особистість розглядається як активний суб'єкт дії, а окремі елементи суспільства об'єднуються в соціальне ціле.

Розроблена теоретична модель складається із чотирьох компонентів, які впливають на ступінь соціальної

інтеграції ВПО, і відображається на їх соціальному самопочутті (рис. 2).

1. Соціально-психологічний компонент включає настанови ВПО на інтеграцію, мотивацію індивідуальної та групової активності, потребу в самоактуалізації.

2. Культурно-комунікаційний компонент включає потребу в прийнятті та культурній ідентичності ВПО з членами приймаючої громади, а також створення та розбудову соціального капіталу громади як ресурсу ВПО.

3. Соціально-економічний компонент включає показники матеріальної забезпеченості ВПО, потребу в житлі та безпеці, рівень трудової активності тощо.

4. Соціально-політичний компонент відображає потребу в участі ВПО в політичному житті громади, розробці, прийнятті та реалізації рішень у громаді.

Кожен із чотирьох компонентів моделі системно впливає на ступінь інтегрованості ВПО, що, відповідно, відображається на рівні соціального самопочуття інтегрантів.

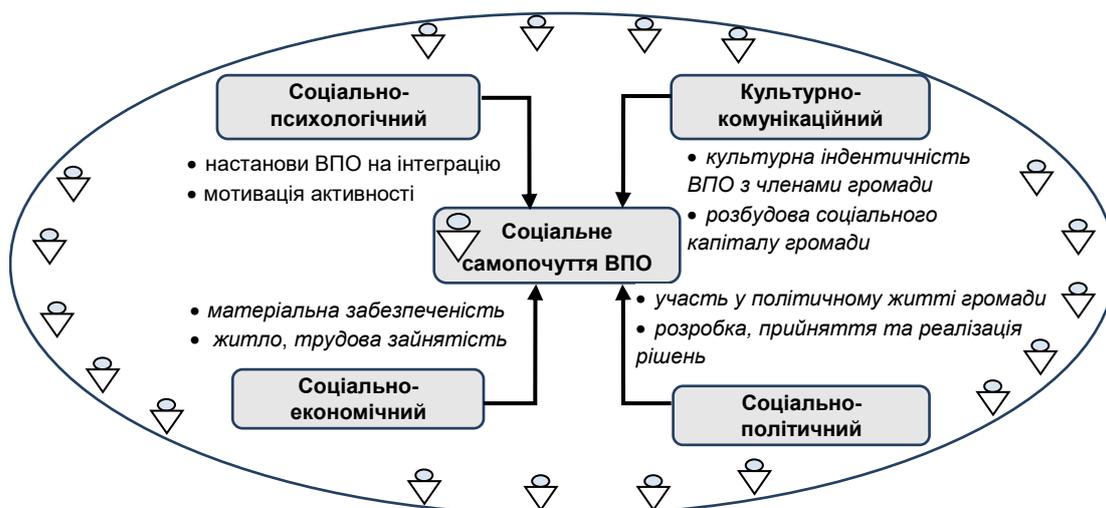

Рис. 2. Теоретична модель інтеграції ВПО у громаду

Соціальне самопочуття ми розуміємо як суб'єктивний інтегральний показник задоволення чи незадоволення людиною реалізацією своїх базових можливостей (матеріально-побутових, економічних, трудових, соціально-психологічних) і своїм положенням у системі

соціальних відносин, що разом впливає на психосоціальне благополуччя.

Широкий зміст поняття "соціальне самопочуття" синтезує безліч якісних і кількісних показників, які сукупно характеризують рівень індивідуально-суспільної рівноваги. Індикаторами соціального самопочуття виступає

ють: стан задоволеності рівнем та якістю життя, своїм соціальним статусом; рівень соціальної адаптованості до нових умов; стан здоров'я; характер чинників, що викликають стурбованість громадян [1]. Ми вважаємо, що процес інтеграції не може бути повністю завершеним, але ми можемо оцінити його ступінь. Ступінь соціальної інтегрованості ВПО в місцеву громаду є сукупністю соціально-економічних, соціально-психологічних, культурно-комунікативних та соціально-політичних показників, що залежать від об'єктивних умов інтеграції, наявності індивідуально-особистісних якостей інтегрантів і виражається крізь їхнє соціальне самопочуття.

Висновки. У статті було розглянуто різні моделі процесу інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Розроблено теоретичну модель соціальної інтеграції ВПО в громаду, що складається із чотирьох компонентів: соціально-психологічного, культурно-комунікативного, соціально-економічного та соціально-політичного. Ці компоненти впливають на ступінь соціальної інтеграції ВПО та їх соціальне самопочуття. Уточнено схему ситуації інтеграції ВПО в громаду. Вона має тривірневу структуру: рівень ВПО, що інтегруються в громаду, рівень сприйняття населенням громади ВПО та настанови на їх прийняття й адміністративний політичний рівень створення необхідних умов для успішної соціальної інтеграції ВПО.

Список використаних джерел

1. Соціальне самопочуття населення України в контексті державної гуманітарної політики : навч.-метод. посіб. / авт. кол. : В. П. Трошинський, В. А. Скуратівський, П. К. Ситнік та ін. – К. : НАДУ, 2009.
2. Парсонс Т. Общій обзор. Американская социология. Перспективы. Проблемы. Методы / Т. Парсонс. – М., 1972.
3. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua/news/15716.html> (дата звернення 14.09.2018).
4. Національна конференція "Захист прав людини внутрішньо переміщених осіб: засади інтеграційної політики та регіонального реагування", Київ, 25 квітня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.coe.int/uk/web/kyiv/news-event/news/-asset_publisher/9W803G4ii38m (дата звернення 14.09.2018).
5. Desk research of the surveys of IDPs URL : http://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2018/05/gfk_unhcr_desk_report_final.pdf (дата звернення 14.09.2018).
6. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наук. доп. / за ред. канд. соціол. наук О. М. Балакіревої. – К. : НАН України, ДУ "Ін-т економ. та прогнозув. НАН України", 2016.
7. Міністерство з питань окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mtot.gov.ua/> (дата звернення 14.09.2018).
8. Що перешкоджає інтеграції ВПО у місцеву громаду? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vpl.com.ua/uk/news/5124/> (дата звернення 14.09.2018).
9. Макарова О. В. Реінтеграції внутрішньо переміщених осіб до місцевих ринків праці та запровадження активних програм зайнятості. Ринок праці та зайнятості населення 1(42)/ 2015 // Вироб.-практ. наук. журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ipk.edu.ua/journal/2015-1.pdf (дата звернення 14.09.2018).
10. Ager A. Understanding Integration: A Conceptual Framework / A. Ager, A. Strang // J. of Refugee Studies. – 2008. – Vol. 21. – № 2. – P. 191.
11. Блінова О. Є. Соціально-психологічні особливості ставлення приймаючої спільноти до внутрішніх переселенців / О. Є. Блінова // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія "Психологічні науки". – 2017. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 136–142.
12. Зими́на Н. С. Восприятие мигрантов принимающим сообществом: социально-антропологический аспект / Н. С. Зими́на // Региональные проблемы. – 2015. – Т. 18, № 3. – С. 88–94.

13. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху : монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін. – К. : НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2016.

14. Максимовська Н. О. Соціальна робота з інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціокультурне середовище міської громади // SOCIOPROSTIR: міждисциплінарний електронний зб. наук. праць із соціології та соціальної роботи. – 2018. – № 7 – С. 64–66.

15. Гриценко В. В. Социально-психологическая адаптация переселенцев в России / В. В. Гриценко. – М. : РАН, Ин-т психологии, 2002.

16. Мукомель В. И. Российские дискурсы о миграции / В. И. Мукомель // Вестн. общественного мнения. – 2005. – № 1 (75). – С. 86–108.

17. Сутність інтеграції. Практичні аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chaika.org.ua/sutnist-intehratsii-praktychni-aspekty/> (дата звернення 14.09.2018).

18. Маслова Т. Ф. Социокультурная интеграция вынужденных переселенцев в местное сообщество на рубеже XX-XXI веков на примере Ставропольского края : автореф. дис. ... д-ра социол. наук : 22.00.06 / Т. Ф. Маслова. – 2009.

References

1. Sotsialne samopochtutia naselennia Ukrainy v konteksti derzhavnoi humanitarnoi polityky : navch.-metod. posib. / avt. kol. : V. P. Troshchynskiy, V. A. Skurativskiy, P. K. Sytnik ta in. – K. : NADU, 2009. – 36 s.
2. Parsons T. Obshchyy obzor. Amerykanskaia sotsyolohyia: Perspektyvy. Problemy. Metody. – M., 1972. – 392 s.
3. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy URL : <https://www.msp.gov.ua/news/15716.html> (data zvernennia 14.09.2018)
4. Natsionalna konferentsiia "zakhyt prav liudyny vntrishno peremishchenykh osib: zasady intehratsiinoi polityky ta rehionalno reahuvannia", Kyiv, 25 kvitnia 2017 r. URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/news-event/news/-asset_publisher/9W803G4ii38m (data zvernennia 14.09.2018)
5. Desk research of the surveys of IDPs. URL: http://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2018/05/gfk_unhcr_desk_report_final.pdf (data zvernennia 14.09.2018)
6. Vymusheni pereselentsi ta pryimaiuchi hromady: uroky dlia efektyvnoi suspilnoi adaptatsii y intehratsii : nauk. dop. za red kand. sotsiol. nauk O. M. Balakirievoi; NAN Ukrainy, DU "In-t ekonom. ta prohnozuv. NAN Ukrainy". – K., 2016. – 140 s.
7. Ministerstvo z pytan okupovanykh terytorii ta vntrishno peremishchenykh osib URL: <http://mtot.gov.ua/> (data zvernennia 14.09.2018)
8. Shcho pereshkodzhaie intehratsii VPO u mistsevu hromadu? URL: <http://vpl.com.ua/uk/news/5124/> (data zvernennia 14.09.2018)
9. Makarova O. V. Reintehratsii vntrishno peremishchenykh osib do mistsevykh rynkiv pratsi ta zaprovadzhennia aktyvnykh program zainiatosti. Rynok pratsi ta zainiatist naselennia 1(42)/ 2015. Vyrobynocho-praktychnyi naukovyi zhurnal URL: www.ipk.edu.ua/journal/2015-1.pdf (data zvernennia 14.09.2018)
10. Ager A., Strang A. (2008) Understanding Integration: A Conceptual Framework. Journal of Refugee Studies, 2008. Vol. 21. № 2. P. 191.
11. Blianova O.Ie. Sotsialno-psykhologichni osoblyvosti stavlennia pryimaiuchoiu spilnoty do vntrishnykh pereselentsiv. Naukovyi visnyk khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia psykhologichni nauky. Vypusk 3, Tom 2. 2017. – S.136-142.
12. Zymyna N. S. Vospryiatye myhrantov prynymaiushchym soobshchestvom : sotsyalno-antropolohycheskyi aspekt / N. S. Zymyna // Rehyonalnye problemy. – 2015. – T. 18, № 3. – S.88-94.
13. Vntrishno peremishcheni osoby: vid podolannia pereshkod do stratehii uspihku: monohrafiia / O.F. Novikova, O.I. Amosha, V.P. Antoniyuk ta in.; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. – Kyiv, 2016. – 448 s.
14. Maksymovska N. O. Sotsialna robota z intehratsii vntrishno peremishchenykh osib u sotsiokulturne sredovyshche miskoi hromady "SOCIOPROSTIR: mizhdystsyplinarnyi elektronnyi zbirnyk naukovykh prats z sotsiolohii ta sotsialnoi roboty", № 7 (2018). – S.64-66.
15. Hrytsenko V. V. Sotsyalno-psykhologhycheskaia adaptatsyia pereselentsev v Rossyy / RAN Yn-t psykhohohyy. – M.: 2002. – 252 s.
16. Mukomel V. Y. Rossyiskye diskursy o myhratsyy / V. Y. Mukomel // Vestnyk obshchestvennoho mnenyia. – 2005. – № 1 (75). – S. 86-108.
17. Sutnist intehratsii. Praktychni aspekty URL: <http://chaika.org.ua/sutnist-intehratsii-praktychni-aspekty/> (data zvernennia 14.09.2018)
18. Maslova T.F. Sotsyokulturnaia yntehratsyia vynuzhdennykh pereselentsev v mestnoe soobshchestvo na rubezhe XX-XXI vekov. na prymerе Stavropolskoho kraia : avtoreferat dys. ... doktora sotsyolohycheskykh nauk: 22.00.06. – S,2009.– 45 s.

Надійшла до редколегії 04.09.18

А. Федоренко, асп.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина
ORCID ID 0000-0002-0316-9894

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ СОЦИАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ВНУТРЕННЕ ПЕРЕМЕЩЕННЫХ ЛИЦ В ОБЩИНЕ

Рассмотрены проблема социальной интеграции внутренне перемещенных лиц в принимающую общину, последние исследования по заявленной проблематике, уточнены содержание и структура процесса интеграции ВПО. На основе методологического анализа разработана теоретическая модель социальной интеграции внутренне перемещенных лиц в общину, которая состоит из четырех компонентов: социально-психологического, культурно-коммуникативного, социально-экономического и социально-политического.

Ключевые слова: социальная интеграция, внутренне перемещенные лица, принимающая община.

O. Fedorenko, post-graduate student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0316-9894

THE THEORETICAL MODEL OF SOCIAL INTEGRATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN THE COMMUNITY

The article is devoted to the problem of social integration of internally displaced persons into the host community. Despite the numerous studies currently being conducted in Ukraine: sociological, psychological, demographic, etc., the conditions for the integration of internally displaced persons to host communities remain insufficiently learned. In our opinion, this impedes the systematic solution and forecasting of social integration problems at the national, regional and local levels, as well as the process of developing an optimal social policy in relation to the migrating person. Therefore, the purpose of the article is to analyze scientific research in this area and develop a theoretical model for the integration of internally displaced persons in the community. We have considered the last researches on the stated problems and have specified the content and the structure of the process of integration of IDP. On the basis of methodological analysis, the theoretical model of social integration of internally displaced persons in the community has been developed. The theoretical model of social integration of the IDP in the community is developed, which consists of four components: socio-psychological, cultural and communicative, socio-economic and socio-political. These components affect the degree of social integration of IDP and their social well-being. The scheme of the IDP integration process into the community is specified. The scheme has three levels of structure: the level of community-based IDP, the level of perception of the IDP community population and their adoption, and the administrative political level of creating the necessary conditions for successful social integration of the IDP.

Keywords: social integration, internally displaced persons, host community.

УДК 316.354:351/354

DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/3-1/5>

Г. Яценко, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ
ORCID ID 0000-0001-5842-1332

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ У КОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Розглянуто особливості та запропоновано класифікацію інновацій у соціальній сфері комерційних організацій. Наведено результати емпіричного дослідження, які вказують на найбільш інноваційні напрями, а саме: управлінський, організаційний, освітній та економічний. Визначено сфери впровадження інновацій на підприємстві. Виокремлено фактори, що є причинами необхідності введення змін, зокрема: збільшення прибутків і продуктивності праці, зміни в суспільстві загалом. Проаналізовано причини, що сприяють і перешкоджають ефективному введенню соціальних змін, серед яких недостатня мотивація персоналу та підготовка керівників до впровадження змін. Виявлено доцільні форми здійснення психологічної підтримки процесу введення змін. Визначено перспективи подальших досліджень процесу впровадження соціальних інновацій у комерційних організаціях.

Ключові слова: соціальні інновації, специфіка соціальних інновацій, соціальна сфера організації, напрями впровадження інновацій, класифікація соціальних інновацій.

Постановка проблеми. Особливістю періоду кінця ХХ – початку ХІ ст. є переорієнтація інноваційних методів розвитку економіки з технічних на соціальні. До цього часу найбільш ефективними та вигідними вважалися лише інновації технічного характеру, що давали змогу відразу отримати очікуваний результат. Непопулярність соціальних інновацій обумовлена їхньою специфікою, а саме складністю оцінки ефекту від їх впровадження, оскільки важко визначити їхні конкретні параметри та ступінь реалізації.

Зарубіжний дослідник J. Howaldt зазначає, що з переходом від індустріального суспільства до економіки знань і послуг відбувається зміна співвідношень між технологічними та соціальними інноваціями в напрямі посилення значення останніх, причому динаміка цього процесу безпосередньо залежить від швидкості постіндустріальних трансформацій [1, с.12]. Слід зазначити, що вартість соціальних інновацій у десятки разів дешевша, і створюють вони в десятки разів більший дохід, ніж традиційні технологічні інновації, забезпечуючи для конкретної компанії збільшення ROI (Return on Investment) у 4–16 разів за період від 6 місяців до 1 року [2].

Соціальні інновації як окремий різновид нововведень почали розглядатися у зв'язку з необхідністю усвідомлення методології впровадження нових форм стимулювання та мотивації трудової діяльності, подолання психологічного опору людей інноваціям у межах впровадження відповідних моделей управління організацією тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день є багато праць відомих дослідників щодо питання інновацій та інноваційного процесу як загального поняття, а також окремо поняття "соціальна

інновація". Одним із основоположників досліджень інновацій у соціальній сфері прийнято вважати російсько-американського соціолога П. Сорокіна [3].

Серед сучасних дослідників проблематики соціальних інновацій варто зазначити Л. Антонюк, О. Новікову, О. Воловодова [4], Л. Бойко-Бойчук [5], Н. Летуновську [6], І. Мейжис [7], А. Семикіну [8], О. Сандигу [9], І. Терон [10] та ін. Серед напрямів досліджень можна виокремити вивчення сутності та механізмів впровадження, дослідження сфер впровадження.

На нашу думку, для вдосконалення методів впровадження соціальних інновацій у комерційних організаціях необхідним є чітке розуміння місця соціальних нововведень у системі їх інноваційного розвитку. Більше того, необхідне розуміння структурно-функціонального поділу соціальних інновацій з метою їх свідомого конструювання та впровадження, що надасть інноваціям керований результат.

Поняття "інновації в соціальній сфері організації" прийнято розглядати як нововведення в соціальному управлінні компанією, які сприяють розв'язанню суперечностей, що виникають в умовах неоднорідності персоналу і нестабільності зовнішнього середовища, співіснування різних культурних систем, підвищення рівня інформатизації суспільства, посилення процесів інноваційного розвитку виробничої сфери.

Дослідник А. І. Пригожин зазначає, що "соціальні нововведення більш варіабельні. Вони перебувають у тісному зв'язку з конкретними формами культури, і тому їх сприйняття і результати можуть суттєво відрізнятися, наприклад, у різних національних і мовних регіонах, що мають свої особливості" [11, с. 46–57].